

**Latvijā īpaši aizsargājamo dzīvnieku –
Eirāzijas lūša, vilka un brūnā lāča –
sugu aizsardzības plānu atjaunošanas apspriede**

PROTOKOLS

Nr. 2

Salaspilī

2017. gada 22. februārī

Apspriedi atklāj plkst. 10:00

Apspriedē piedalās: Guna Bagrade, Gundega Done, Mārtiņš Lūkins, Aivars Ornicāns, Jānis Ozoliņš, Digna Pilāte, Jurgis Šuba, Agrita Žunna (LVMI „Silava”), Linas Balčiauskas (Lietuvas Dabas pētījumu centrs), Peep Männil (Igaunijas Vides aģentūra), Edgars Bojārs, Valdo Kuusemets (Igaunijas Dzīvības zinātņu universitāte), John Linnell (Norvēģijas Dabas izpētes institūts), Alistair Bath (Memoriāla Universitāte, Kanāda), Colette Philips (fotogrāfe), Daiga Vilkaste, Vilnis Bernards (LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija), Sarmīte Pastere (Latvijas Vides aizsardzības fonda administrācija), Jēkabs Dzenis, Inta Lange, Valdis Pilāts, Vilnis Skuja, Gita Strode, Andris Širovs, Dace Vasiļevska, Dagnis Vasiļevskis, Dace Vītola (Dabas aizsardzības pārvalde), Antons Mikoss (Vides konsultatīvā padome), Kristīne Mickāne (Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra), Sandra Bērziņa (Latvijas Pašvaldību savienība), Ilgvars Zihmanis (Valsts meža dienests), Mārtiņš Līdums (Meža pētīšanas stacija), Mārtiņš Ailts (Latvijas Meža īpašnieku biedrība), Lars-George Hedlund (SIA „Bergvik Skog”), Jānis Baumanis (Latvijas Mednieku savienība), Haralds Barviks (Latvijas Mednieku asociācija), Anita Upīte (Žurnāls „MMD”), Linda Dombrovska (AS „Lauku Avīze”), Andris Zariņš (Medniekiem.lv), Kārlis Dadeiks (Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padome), Dina Avotiņa (Latvijas Aitu audzētāju asociācija), Juris Šteiselis (Latvijas Biškopības biedrība), Tatjana Ivasenko, Guna Vītola (Rīgas Nacionālais Zooloģiskais dārzs), Ingūna Bedikere (SIA „Sibeta”), Arno Klevinskis (veterinārā privātprakse)

Apspriedi atklāj LVMI „Silava” Medniecības un faunas menedžmenta virziena vadošais pētnieks Jānis Ozoliņš, iepazīstinot ar ārvalstu ekspertiem un apspriedes plānu.

APSPRIEDES PLĀNS

1. Lielo plēsēju stāvoklis kaimiņvalstīs un citviet Ziemeļeiropā
 - 1.1. Lielo plēsēju stāvoklis Lietuvā
 - 1.2. Lielo plēsēju stāvoklis un aizsardzība Igaunijā
 - 1.3. Lielo plēsēju apsaimniekošana Norvēģijā un Zviedrijā
2. Piemēri konfliktu risināšanā sugu aizsardzības plānu izstrādes gaitā
3. Diskusija par Latvijas lielo plēsēju aizsardzības pasākumiem

1.1. LIELO PLĒSĒJU STĀVOKLIS LIETUVĀ

Lietuvas Dabas pētījumu centra Zīdītājdzīvnieku ekoloģijas laboratorijas vadītājs Linas Balčiauskas ziņo par lielo plēsēju (vilku, lūšu un brūno lāču) stāvokli Lietuvā. Ar pilnu prezentācijas saturu var iepazīties LVMI „Silava” mājas lapā (<http://www.silava.lv/73/section.aspx/641>).

Brūnie lāči no Lietuvas faunas izmiruši, tomēr katru gadu sastop indivīdus, kas Lietuvā ieklejo no kaimiņvalstīm (2016. gadā bijuši 9 novērojumi).

Lūši patlaban atzīti par apdraudētiem, taču to skaita vērtējums no aptuveni 50 indivīdiem ir izaudzis līdz aptuveni 150 (ziemās pēdu uzskaites) vai 1500 indivīdiem (mednieku vērtējums).

Vilki Lietuvā ir medijami dzīvnieki, kuru populācija ir augoša (pašreizējais skaita vērtējums 300–1000 indivīdi).

Vilku izplatīšanos ierobežo mežu, kas aizņem ~35% no Lietuvas teritorijas, sadrumstalotība. Vilku izplatība katru gadu variē. Piemēram, 2014. gadā vilku novērojumi bija izklaidēti pa visu valsts teritoriju, 2015. gadā vilki galvenokārt novēroti Lietuvas ziemeļu daļā, bet 2016. gadā – valsts dienvidu daļā.

Gada laikā Lietuvā reģistrē 150–250 gadījumus ar vilku izraisītiem postījumiem, kuros nogalināti 350–700 mājlopi. Izmaksāto kompensāciju apjoms bijis 50 000–70 000 € gadā. Lai saņemtu kompensāciju, postījumi jāreģistrē (dažkārt tiek sniegtas nepatiesas ziņas).

Lietuvā vilku medību sezona agrāk sākās vasarā, kopš 2013. gada – no 15. oktobra un ilgst līdz nākamā gada 1. aprīlim. Nomedijamo vilku limitu nosaka Vides ministrija, aptaujājot ekspertus. Līdz šim medību limiti variējuši no 20 līdz 60 vilkiem un sasniegti ļoti ātri, kas var liecināt par pārāk zemu limitu, veiksmīgām medībām vai augstu vilku populācijas blīvumu.

Lauksaimnieki ieinteresēti, lai vilku nebūtu, mednieki vēlas lielākus nomedīšanas limitus, bet dabas aizsardzības entuziasti grib panākt pilnīgu vilku medību aizliegumu. Kā kompromiss pašreizējā vilku aizsardzības plānā noteiktais minimālais dzīvotspējīgas vilku populācijas lielums ir 250 indivīdi, minimālais pieļaujamais populācijas lielums – 100 indivīdi, bet maksimālais pieļaujamais populācijas lielums – 400 indivīdi.

Nomedijamo vilku kopējo limitu nosaka pēc uzskaišu rezultātiem (20% no skaita vērtējuma) un sadala pa reģioniem atkarībā no uzskaišu rezultātiem un reģistrētiem postījumiem. Teorētiski medības paredzēts atcelt, ja skaita vērtējums nepārsniedz 100 indivīdus. Praksē, nosakot nomedijamo vilku limitu, liela ietekme bijusi dabas aizsardzības entuziastu nepamatotiem apgalvojumiem par vilku stāvokli, bet zinātnieku viedoklis bieži nav ņemts vērā. Piemēram, 2016. gadā Lietuvā noteiktais nomedijamo vilku limits bija 60 īpatņi, kaut arī ekspertu (L. Balčiauskas un citu) ieteiktais limits bija divas reizes lielāks. Bijis arī gads, kurā medības oficiāli pārtrauktas, kad legāli nomedīja tikai piecus vilkus.

Lai novērtētu lielo plēsēju populāciju stāvokli Lietuvā, pēdējos gados uzsākts sabiedrisks pētījums, apkopojot vilku, lūšu un brūno lāču novērojumus no iedzīvotājiem un izvietotām fotokamerām. Tā 2016. gadā Lietuvā reģistrēti ~900 novērojumu, to skaitā 700 vilku, 200 lūšu un 9 brūno lāču novērojumi.

Jautājumi un atbildes

Igaunijas Vides aģentūras speciālists Peep Männil jautā, kuras sezonas (rudens vai pavasara) populācijas lieluma vērtējums ir ņemts vērā, nosakot nomedijamo vilku limitus. Linas Balčiauskas atbild, ka izmantots rudens populācijas lieluma vērtējums. Tomēr tā kā noteiktie limiti līdz šim bijuši mazi, atšķirībai nevajadzētu būt lielai. Norvēģijas dabas izpētes institūta pētnieks John Linnell piebilst, ka populācijas lieluma mērķis jākoncentrē uz pieaugušiem dzīvniekiem nevis uz visu vecumgrupu indivīdu kopskaitu.

Latvijas Aitu audzētāju asociācijas pārstāve Dina Avotiņa jautā, cik liela ir kompensācija par vienu nogalinātu aitu un no kādiem līdzekļiem kompensācijas izmaksā. Linas Balčauskas atbild, ka Lietuvā vilku radīto postījumu gadījumus izmeklē īpaša komisija un kompensācijas apjoms ir atkarīgs no apstākļiem (sapulces dalībnieki no demonstrētiem skaitļiem lēš, ka kompensācijas apjoms ir ~100 € par aitu). Kompensācijas izmaksā Lauku atbalsta fonds daļēji no Eiropas Savienības fondu līdzekļiem.

1.2. LIELO PLĒSĒJU STĀVOKLIS UN AIZSARDZĪBA IGAUNIJĀ

Par Igaunijas lielo plēsēju stāvokli un pētījumiem ziņo Igaunijas Vides aģentūras speciālists Peep Männil. Ar pilnu prezentācijas saturu var iepazīties LVMI „Silava” mājas lapā (<http://www.silava.lv/73/section.aspx/641>).

Igaunijā lielo plēsēju monitorings ietver 1) novērojumus, 2) datus un paraugus, kas iegūti no nomedētiem dzīvniekiem (medniekiem šī informācija un paraugi jāsniedz likumā noteiktā kārtībā), 3) ziemā veiktas pēdu uzskaites (390 3x4 km transektes), 4) telemetrijas pētījumus (18 lūši, 8 vilki), kā arī citus zinātniskus pētījumus. Datu analīzi veic Igaunijas Vides aģentūra, kas sagatavo pārskatus (pārskats par 2016. gadu būs pieejams jūnijā) un ieteikumus par nomedājamo dzīvnieku skaita limitu.

Pašreizējo Igaunijas sugu aizsardzības plānu mērķis ir saglabāt 15–25 vilku reproduktīvās vienības (t.i. apmēram 10 vilku uz katru reproduktīvo mātīti, resp., 150–250 īpatņi), 100–130 lūšu reproduktīvās vienības un vismaz 60 brūno lāču reproduktīvās vienības.

Igaunijā vilkus medī no novembra līdz februārim, bet Igaunijas salās medību sezona ir ilgāka (no oktobra līdz martam). Nomedājamo vilku limitu medību sezonā nosaka divas reizes (pirmo – piesardzīgāku vērtējumu – nosaka sezonas sākumā, otru – sezonas laikā). Kopējo limitu sadala pa reģioniem, ir mēģināts ieviest apsaimniekojamās vienības. 2015. un 2016. gadā nomedāja ~100 vilku.

Lūšus Igaunijā medī no decembra līdz februārim, bet brūnos lāčus – no augusta līdz oktobrim. Aizliegts medīt mātītes, kas ir kopā ar mazuliem. Nomedājamo lūšu un brūno lāču limitus sadala pa reģioniem.

Agrāk Igaunijā nomedāti 180 lūši gadā. Patlaban Igaunijas lūšu populācija atjaunojas pēc skaita samazinājuma 2009.–2012. gadā, kad strauji samazinājās stirnu skaits un pieauga medību slodze. Šajā gadā medību limits ir 0. Patlaban stirnu skaits Igaunijā pieaug, taču lūšu populācijas lēnā atjaunošanās izskaidrojama ar 1) kašķa epidēmiju, 2) nelegālām medībām un 3) emigrāciju.

Telemetrijas pētījumi rāda, ka vilku α -mātītes teritorija aizņem 600–900 km². Lūšu gadījumā teritorijas lielums svārstās no vidēji 120 km² (gados ar labu barības pieejamību) līdz 800 km² (gados ar samazinātu pieejamās barības daudzumu). Pētījumi rāda, ka vilki un lūši savstarpēji nekonkurē, jo nav konstatēta korelācija starp vilku un stirnu populācijas blīvumu, kā arī lūšu un vilku populācijas blīvumu.

Lielo plēsēju radītos zaudējumus Igaunijā kompensē jau kopš 2008. gada, ko pilnā apmērā sedz no valsts līdzekļiem. Turklāt preventīviem pasākumiem pieejamas subsīdijas 50% apmērā (pārējo sedz īpašnieki). Līdzekļus piešķir Vides investīciju centrs. Katru gadu Igaunijā vilku dēļ iet bojā 700–1000 aitu (līdz šim nav novēroti gadījumi, kad vilki nokostu medību suņus). Domājams, ka Āfrikas cūku mēra dēļ, kas konstatēts visā Igaunijas teritorijā, samazinājusies vilku barības pieejamība. Vērtē, ka katru gadu lāči izposta ~200 bišu stropu. Nav konstatēta korelācija starp postījumu intensitāti un lāču populācijas blīvumu. Turpretī vilku radīto postījumu skaits būtiski korelē ar vilku populācijas blīvumu.

Jautājumi un atbildes

Atsaucoties uz lāču populācijas blīvuma samazinājumu un postījumu biežuma pieaugumu, Antons Mikoss (Vides konsultatīvā padome) jautā, vai lāči specializējušies

izpostīt stropus un ēst medu. Peep Männil atbild, ka būtiskas saistības nav. Daži lāči ir specializējušies ēst medu, tomēr to radītiem postījumiem ir gadījuma raksturs (resp., postījumi nav konstatēti katru gadu vienās un tās pašās vietās).

Dabas aizsardzības pārvaldes CITES nodaļas vadītājs Jēkabs Dzenis jautā 1) kādas iespējas paturēt pašaizsardzībā nogalinātu dzīvnieku kā trofeju, 2) cik maksā brūnā lāča nomedīšanas licence un 3) kādi ir iemesli lūšu malumedībām? Peep Männil atbild, ka gadījumus, kad dzīvnieks nogalināts pašaizsardzības nolūkos, izmeklē un par dzīvnieka līķi lemj tiesas darbinieki, visbiežāk tas nonāk pie zinātniekiem. Lāča nomedīšanas licences cena atkarīga no zemes īpašnieka un svārstās 0–1000 € robežās. Visbiežāk malumednieki medī vilkus, taču lūšu medīšanas iemesls varētu būt vēlme pasargāt stirnas kā vērtīgus gaļas resursus.

Meža pētīšanas stacijas direktors Mārtiņš Līdums jautā, kā izskaidrot Igaunijas vilku skaita samazinājumu un to radīto postījumu biežuma palielinājumu? Peep Männil atbild, ka valstī reģistrētais postījumu pieaugums saistīts ar situāciju Igaunijas salās, kur iepriekš vilki bijuši reti sastopami (pirmoreiz vairošanās konstatēta tikai 2011. gadā) un iedzīvotāji neveica nekādus preventīvos pasākumus. Vilku skaits Igaunijā samazināts tīši, lai atbilstoši sugas aizsardzības mērķim nodrošinātu 25 reproduktīvo vienību saglabāšanu (toreizējais vilku skaits atbilda 30 reproduktīvām vienībām, pārsniedzot plānā noteikto mērķi).

Latvijas Meža īpašnieku biedrības un SIA „Bergvik Skog” pārstāvis Lars-George Hedlund jautā, kāda varētu būt Āfrikas cūku mēra ietekme uz vilkiem? Peep Männil atbild, ka Igaunijā būtiska Āfrikas cūku mēra ietekme uz vilkiem nav konstatēta (vilki novēroti vietās, kur atklāts Āfrikas cūku mēris). Ņemot vērā briežu dzimtas dzīvnieku pieejamību, būtiska ietekme nav sagaidāma, tomēr pieļauj iespēju, ka barības samazinājuma dēļ vilki varētu biežāk baroties ar jenotsuņiem un tādējādi biežāk inficēties ar kašķi. Iespējams samazināsies metienu lielums.

Jānis Ozoliņš jautā, kurš nosaka atsevišķu novēroto vilku piederību noteiktām reproduktīvām vienībām. Peep Männil atbild, ka datu un novērojumu analīze ir Igaunijas Vides aģentūras kompetencē, un atsevišķu indivīdu piederība noteiktām reproduktīvām vienībām ir pētnieku vērtējums, izvērtējot novērojuma apstākļus, datumu, telemetrijas datus un citu pieejamo informāciju

[Pārtraukums no plkst. 10:35 līdz 10:45]

1.3. LIELO PLĒSĒJU APSAIMNIEKOŠANA NORVĒGIJĀ

Norvēģijas Dabas izpētes institūta pētnieks John Linnell ziņo par lielo plēsēju stāvokli Zviedrijā un Norvēģijā, kā arī Norvēģijas valdības nostāju to saglabāšanā un aizsardzībā. Ar pilnu prezentācijas saturu var iepazīties LVMI Silava mājas lapā (<http://www.silava.lv/73/section.aspx/641>).

Vērtē, ka Zviedrijā un Norvēģijā sastopami ~430 vilki, no kuriem 60–90 sastopami Norvēģijā, bet ~350 – Zviedrijā. Savukārt lūšu skaita vērtējums ir ~1600, no kuriem 310 sastopami Norvēģijā, bet ~1300 – Zviedrijā. Norvēģijas valdības mērķis ir samazināt vilku skaitu līdz 4 bariem un lūšu skaitu līdz 65 ģimenēm.

Uzsver nepieciešamību veikt monitoringu, rūpīgi izvērtējot un analizējot rezultātus, jo par aizsargājamo dzīvnieku populāciju stāvokli nepieciešams ziņot ES, kā arī nomedījamo dzīvnieku skaita limits ir nosakāms atbilstīgi populācijas lielumam. Piemēram, Norvēģijā kopš 1980. gadiem mēģināts noskaidrot brūno lāču skaitu. Apkopojot visus novērojumus, pētnieki nonāca pie secinājuma, ka Norvēģijā ir 400–500 brūno lāču un 25 lāču mikropopulācijas. Vēlāk noskaidrojās, ka Norvēģijā bija tikai 4 klejojoši lāču tēviņi. Šādu kļūdu izslēgšanai kopš 1990. gadiem Zviedrijā un Norvēģijā izstrādāta vienota monitoringa sistēma.

Monitoringa programmai jābūt pietiekami precīzai, uzticamai un praktiskai (izdevīgai). Zviedrijā un Norvēģijā monitoringa veikšanai piešķir daudz līdzekļu. Ikviens var ziņot par novērojumiem. Tomēr jau pašā sākumā novērojumi ir atšķirti no interpretatīviem apgalvojumiem. Vērtīgi dati iegūstami no beigtiem dzīvniekiem.

Precīzākā metode, kas Norvēģijā un Zviedrijā ļauj spriest par brūno lāču skaitu, ir DNS paraugu ievākšana un analīze no ekskrementiem. Tā 2015. gadā Norvēģijā ievākti 1293 paraugi no 128 dažādiem indivīdiem, kas, domājams, bija klejotāji un uzturējās arī Zviedrijas teritorijā.

Lūšu populācijas stāvokli vērtē pēc ģimeņu skaita, ko nosaka, veicot pēdu uzskaites, un pēc dzīvnieku novērojumiem fotokamerās ar kustību sensoriem.

Vilku populācijas stāvokli vērtē pēc baru skaita, to kartēšanas pēc dažādiem datiem, un DNS paraugu analīzēm (nosprausts mērķis iegūt katra Norvēģijas un Zviedrijas vilka DNS profilu).

Aktuāls jautājums: kura pienākums ir veikt monitoringu (sabiedrībai, medniekiem vai dabas aizsardzības entuziastiem)? Monitoringā jāiesaista ikviens, taču datu ievākšanai jābūt organizētai un tie ir jāpārbauda. Ja monitoringu veic sabiedrība, ir liela iespēja kļūdīties un dzīvniekus nepareizi identificēt.

Informācijai ir jābūt caurspīdīgai (resp., publiski pieejamai, ar zināmu avotu, tās pareizība jāapstiprina ekspertiem utt.). Tāpēc datu apkopošanai un analīzei jābūt centralizētai. Zviedrijai un Norvēģijai ir kopīga publiski pieejama datubāze.

Pārrobežu sadarbībai jāietver arī sadarbība starp politiķiem. Dažkārt reakcija uz populācijas lieluma svārstībām un atbilstīga limita noteikšana ir ar novēlošanos. Juridiskos jautājumus labāk atrisināt pirms nonākšanas līdz tiesai. Piemēram, EK vaino Zviedriju par nepareizu vilku apsaimniekošanu, bet Norvēģija ar EP debatē par Bernes konvencijas interpretāciju.

Jāņem vērā valsts mērogs salīdzinājumā ar dzīvnieku apdzīvotās teritorijas mērogu. Piemēram, lielie plēsēji var apdzīvot vairāku simtu vai tūkstošu kvadrātkilometru lielu teritoriju un pārvietoties vairāku simtu vai tūkstošu kilometru attālumā. Dažkārt nav pamatojuma runāt par kādas valsts populāciju, un populācijas aizsardzības nodrošināšanai savstarpēji jāvienojas kaimiņvalstīm, kuru teritorijas aptver vienotu dzīvnieku populāciju.

Norvēģija izmaksā lielas kompensācijas par ganāmpulkiem nodarītiem postījumiem. Piemēram, 2016. gadā Norvēģijā kompensācijās izmaksāti 5 milj. € par 18 000 saplosītām aitām. Turpretī 2015. gadā Zviedrijā izmaksāti 200 000 € par 542 saplosītiem mājlopiem. Zviedrijā mājlopi turēti iežogojumā, turpretī Norvēģijā aitas ganās savvaļā un ir vieglāki mērķi vilkiem. Izmaksājot kompensācijas, katru gadījumu izmeklē, turklāt valdības izdevumus veido arī procedūras izmaksas. Diemžēl Norvēģijas piemērs liecina, ka kompensācijas vien neveicina sabiedrības toleranci pret vilkiem.

1. Atbalstāma zema konfliktu riska lauksaimniecības politika, neaudzējot lopus reģionos ar augstu lielo plēsēju populācijas blīvumu.
2. Līdzekļi jāiegulda preventīvos pasākumos (aploku vai elektrisko ganu ierīkošanai, īpaši apmācītu suņu iegādei utt.) un palīdzībā, lai tos ieviestu.
3. Iespējamo zaudējumu samazināšanai ieviešama apdrošināšanas shēma.
4. Kompensācijām jābūt nosacītām (piem., kompensācijas apjomam jābūt atkarīgam no veikto preventīvo pasākumu apjoma pirms zaudējumu rašanās).

Zinātniekiem jābūt godīgiem, izvirzot pētījamus jautājumus un izvēloties metodes (vai tiešām tā tiks iegūtas nepieciešamās atbildes?). Pētījumi var būt dārgi, bet pieejamais budžets – ierobežots. Turklāt pētījumu rezultātus politiķi var neņemt vērā. Piemēram, apstiprinot vilku aizsardzības plānu, 85% Norvēģijas parlamenta deputātu nobalsoja par 4 vilku baru

saglabāšanu Norvēģijā, kam trūkst jebkāda zinātniska pamatojuma. Šī uzskatāma par būtisku neveiksmi komunikācijā starp zinātniekiem un politiķiem.

Jautājumi un atbildes

Linās Balčīauskas jautā par iespēju mazināt sociālo konfliktu starp lopkopju un dabas aizsardzības interesēm. John Linnell atbild, ka jāuzņemas atbildība maksāt par saņemtām privilēģijām. ES maksā subsīdijas lauksaimniekiem, tādējādi veicinot aitkopības attīstību (bez atbalsta maksājumiem būtu izdevīgāk importēt saldētas aitas no Jaunzēlandes). Tai pašā laikā ES prasa nodrošināt labvēlīgu stāvokli īpaši aizsargājamām dzīvnieku sugām (resp., vilkiem), kas nozīmē ciest zināmus saimnieciskus zaudējumus. Svarīgi izlemēt, kā novirzīt līdzekļus zaudējumu mazināšanai (atlīdzinot zaudējumus no iespējamās peļņas vai veicinot preventīvos pasākumus).

Dabas aizsardzības pārvaldes Kurzemes reģionālās administrācijas Dabas aizsardzības daļas vecākais eksperts Vilnis Skuja jautā, kāpēc vilki iecienījuši skandināvu medību suņu gaļu (Latvijā vilku uzbrukumu suņiem ir samērā maz)? John Linnell atbild, ka iemesls viņam nav skaidri zināms – uzbrukumi ir lokāli, sporādiski. Iespējams, individuālu vilku baru medību īpatnība. Žurnāla „Medības” galvenā redaktore Linda Dombrovska komentē, ka iemesls varētu būt saistīts ar atšķirīgām medību tradīcijām Skandināvijā un citur Eiropā. Latvijā suņi medībās parasti iet kopā ar cilvēku, kamēr Skandināvijā suns viens pats dodas tālu no mednieka.

Juris Šteiselis (Latvijas Bīskopības biedrība) jautā, kāpēc Norvēģijas aitkopji pēc vilku postījumiem vieglāk saņem kompensācijas nekā bīskopji pēc brūno lāču postījumiem? John Linnell atbild, ka aitkopjiem Norvēģijā ir lielāka ietekme un lielāks valdības atbalsts nekā bīskopjiem. Bīskopji nav varējuši pierādīt, ka vajag kompensācijas.

Tiek jautāts par atšķirībām Zviedrijas un Norvēģijas politiskajā attieksmē. John Linnell atbild, ka dažkārt divu valstu iedzīvotājiem var būt līdzīgi viedokļi un vērtības, taču dažādām iedzīvotāju grupām var būt atšķirīga ietekme. Zviedrija un Norvēģija ir ļoti līdzīgas, taču lielo plēsēju politika un varas sadalījums abās valstīs ļoti atšķiras. Norvēģijā cilvēki dzīvo pārsvarā lauku vidē, viņiem ir svarīgi savi apgabali, lēmumu pieņemšana notiek to ietvaros un ir virzīta uz vietējās industrijas saglabāšanu, kamēr Zviedrijā ir centralizētāks dzīvesveids un urbānāka sabiedrība.

[Pārtraukums no plkst. 12:52 līdz 13:37]

2. PIEMĒRI KONFLIKTU RISINĀŠANĀ SUGU AIZSARDZĪBAS PLĀNU IZSTRĀDES GAITĀ

Memoriāla universitātes profesors Alistair Bath (Sentdžonsa, Kanāda) runā par sabiedrības un politiķu iesaistīšanas nozīmi dabas aizsardzībā. Ar pilnu prezentācijas saturu var iepazīties LVMI Silava mājas lapā (<http://www.silava.lv/73/section.aspx/641>).

Par bioloģiskās daudzveidības samazināšanās iemeslu atzīst vides pienācīgu nenovērtēšanu. Tādēļ dabas aizsardzības problēmu izpētei jāietver sabiedrības vērtības, viedokļi, nostājas, jūtas un motivācijas faktori.

Uzstājoties jānoskaidro un jāņem vērā auditorijas attieksme. Piemēram, brūnie lāči un vilki daudzu valstu iedzīvotājiem šķiet pieņemami, bet Ņūfaundlendas iedzīvotājiem nav pieņemami koijoti, kas var ieklejojot pilsētās un apdraudēt iedzīvotājus.

Izglītībā jākoncentrējas uz galveno uzskatu un attieksmju ietekmēšanu. Piemēram, pasakas jau bērnībā iemāca, ka vilki ir slikti dzīvnieki un liek no tiem baidīties. Vēlāk šīs bailes ietekmē vispārējo attieksmi pret vilkiem.

Konfliktu veidi:

1. kognitīvs konflikts (saistīts ar atšķirīgiem faktiem, zināšanām);

2. vērtību konflikts (opozīcija vai pozicionēšanās, vērtību hierarhija, kopīgu vērtību iespēja),
3. maksa un ieguvums (kāds iegūst labumu, bet cits nē – nepieciešams vienoties),
4. izturēšanās konflikts (iracionāls apriors lēmums ieņemt noteiktu nostāju, opozīciju; personisko attiecību un antipātiju ietekme) – vislielākais un svarīgākais konflikts, kas grūti atrisināms.

Uzticamības izvērtēšana: sabiedrība netic visiem ziņotājiem. Vēlams publiskam paziņojumam izvēlēties ziņotāju, kam sabiedrība tic visvairāk.

Cilvēciskā dimensija – tradicionāls pētījumu instruments.

Konsensus panākšanai pārrunās jāiesaista:

- plašs attieksmju spektrs (apspriedē jāpiedalās galēji pretēju viedokļu pārstāvjiem);
- galvenie iesaistīto nozaru pārstāvji;
- apkārtējās sabiedrības pārstāvji (no saistītām vai blakus esošām nozarēm);
- nozares politikas pārstāvji.

Min piemērus jaunu sugu aizsardzības plānu izstrādē. Bulgārijas brūno lāču aizsardzības plāna izstrāde ilga divus gadus, rīkojot deviņas apspriedes, piedaloties ~40 cilvēku, kas bija klāt katrā apspriedē. Slovēnijas vilku aizsardzības plāna izstrāde ilga četrus gadus, rīkojot 10 apspriedes. Pēc plāna izstrādāšanas un ieviešanas praksē ieinteresētajām grupām jāpaliek saistītām un laiku pa laikam jātiekas, lai pārrunātu plāna sekmes, turpmākus mērķus un kopīgi atrisinātu jaunas problēmas (min piemēru ar problēmsituāciju rašanos, nesatiekoties piecu gadu laikā).

Tiecoties pēc risinājuma, vispirms vispārīgi jākoncentrējas uz vīziju (atbildot uz jautājumu „KĀPĒC?”). Kad tā definēta, jāizskaidro mērķi, principi, vadlīnijas un izmērāmie mērķi (atbildot uz jautājumu „KĀ?”). Tādējādi var izrunāt visu nepieciešamo un izvairīties no liekas izplūšanas un uzmanības novēršanas no galvenā.

Jautājumi un atbildes

Linda Dombrovska vaicā par konfliktu samazināšanu sabiedrības attieksmē pret medniekiem un medībām. Alistair Bath atbild, ka sabiedrībai var būt jautājumi un aizspriedumi par mednieku motīviem, jo mednieki ne vienmēr labi komunicē ar citiem sabiedrības pārstāvjiem. Jānoskaidro, kādēļ sabiedrība saka “nē”, jāieklausās citu viedokļos. Ja ir kognitīvs konflikts, to mazina savstarpēja komunikācija. Tikai tā sabiedrība var uzzināt, ka medības var būt savienojamas ar ilgtspējīgu savvaļas dzīvnieku apsaimniekošanu un nepasliktināt to populācijas stāvokli, vai ka medniekiem un pārējiem sabiedrības locekļiem ir līdzīgas vērtības (piemēram, atpūta brīvā dabā utt.).

Mārtiņš Līdums vaicā par „tikai ne manā pagalmā” sindromu (“not in my back yard” syndrome) kā iespējamu problēmu. Alistair Bath atbild, ka daudzviet pasaulē (piem., Indijā) cilvēki ir pielāgojušies jauniem apstākļiem, tādējādi tolerējot lielo plēsēju (piem., leopardu) klātbūtni. Lai koeksistence un pielāgošanās būtu iespējama, kopienas iedzīvotājiem ir jāizprot ieguvums, par ko viņi maksā, ciezdami kādus zaudējumus no lielo plēsēju klātbūtnes.

DISKUSIJA

Sugu aizsardzības plānu aktivitātes un mērķis

Jānis Ozoliņš iepazīstina ar 2017. gada 17. janvāra apspriedē veiktās aptaujas rezultātiem. Kopumā pausts atbalsts līdzšinējām sugu aizsardzības plānu aktivitātēm.

Apspriež sugu aizsardzības mērķi, nodrošināt:

1. funkcionālu koeksistenci starp cilvēku un lielajiem plēsējiem,
2. labvēlīgu lielo plēsēju populācijas stāvokli, par mērķi neizvirzot maksimāli pieļaujama dzīvnieku skaita sasniegšanu.

Mārtiņš Līdums ierosina tekstā paredzēt iespēju, ka vilku un lūšu populācijas apsaimnieko.

Linās Balčauskas ierosina formulēt, ka lielo plēsēju apsaimniekošanu neveic ar mērķi sasniegt dzīvnieku skaita maksimumu.

John Linnell iesaka iekļaut koeksistences definīciju. Alistair Bath precizē, ka apsaimniekošana ietver pasākumus, kas samazina vai palielina dzīvotņu daudzumu, populācijas blīvumu utt., kā arī definē, ka koeksistence pieļauj arī zināmu konfliktu daudzumu.

John Linnell atgādina, ka Eirāzijas lūsis un brūnais lācis ir Sugu un biotopu direktīvas IV pielikuma sugas, tādēļ sugu aizsardzības plānā jālieto korekts šo sugu apsaimniekošanas formulējums.

Jānis Ozoliņš iebilst, ka mērķim nevajadzētu būt populācijas apsaimniekošanai (regulēšanai), lai vienkārši nodarbinātu iedzīvotājus. Mārtiņš Līdums pauž bažas, ka tieši šāds stāvoklis nebūtu vēlams. Lars-George Hedlund apgalvo, ka līdz šim Latvijā panākta laba lielo plēsēju un cilvēku koeksistence, tādēļ vēlams turēties pie līdzšinējās prakses. Linda Dombrovska apgalvo, ka cilvēku intereses mainās, un kamēr cilvēks ir tieši saistīts ar sugu, viņš ir ieinteresēts tās saglabāšanā. Alistair Bath kā vienu no plāna uzdevumiem ierosina veicināt sadarbību un dialogu. Latvijas Mednieku savienības valdes priekšsēdētājs Jānis Baumanis uzskata, ka Latvijas panākumi lielo plēsēju aizsardzībā ir saistīti ar panākto vienprātību starp medniekiem, zinātniekiem un politiķiem. Linda Dombrovska aicina nemeklēt risinājumus problēmām, kuru nav. Vilnis Skuja apsver jautājumu, vai labs rezultāts būtu panākams bez lūšu apsaimniekošanas. Jānis Ozoliņš vaicā, kādu labumu lūšu esamībā saskatīs tie, kuri lūšus nemedī. Vilnis Skuja atbild, ka medības var būt kā “kaitēkļu apkarošana” (pest control), un daļa sabiedrības justos labāk, ja lūšus nemedītu.

John Linnell jautā, par plānā paredzamu minimālo lielo plēsēju skaitu. Mārtiņš Līdums atgādina, ka par minimālo skaitu uzskatāms tāds skaits, kas raksturīgs labvēlīgam populācijas stāvoklim. Jānis Ozoliņš precizē, ka tas pielīdzināms skaitam, kāds bija 2004. gadā, Latvijai iestājoties ES.

Igaunijas Dzīvības zinātņu universitātes doktorants Edgars Bojārs ierosina mērķa formulējumā iekļaut sabiedrības sociālo un ekoloģisko vajadzību nodrošināšanu. Jānis Ozoliņš ierosina šo neiekļaut brūno lāču aizsardzības plāna mērķī, jo sugai šobrīd nav labvēlīgs stāvoklis. Alistair Bath aicina precizēt, kādus labumus varētu iegūt sabiedrība. John Linnell norāda, ka sabiedrības sociālās vajadzības un izvēles ir daudzveidīgas. Alistair Bath secina, ka kopumā ir vienprātība par lielo plēsēju aizsardzības mērķi, kurš paliek tāds pats kā sākotnēji piedāvātajā variantā, vienīgi uzlabojot redakciju angļu valodā.

Populāciju apsaimniekošanas plānu vadlīnijas

Izklāstot populāciju apsaimniekošanas pasākumus, Jānis Ozoliņš piebilst, ka lūšu gadījumā jānodibina starptautiska darba grupa, kurā būtu eksperti arī no Baltkrievijas un Krievijas (vērtē, ka to būtu grūti īstenot), kā arī jāveic tirdzniecības uzraudzība. Vilku gadījumā valstīs ar vienotu vilku populāciju jāsalīdzina atšķirīgi apsaimniekošanas režīmi. Brūno lāču gadījumā jāapkopo novērojumi ārpus to izplatības areāla, kā arī jā sagatavo sabiedrība, jo sagaidāma lāču izplatīšanās.

Veicamās aktivitātes iedalāmas trīs grupās:

I grupa – kritiskās,

II grupa – svarīgās,
III grupa – ieteicamās.

Pirmās grupas aktivitāte – populācijas stāvokļa monitorings veicams ar mērķi 1) nodrošināt adaptīvu [t.i. no populācijas stāvokļa atkarīgu] apsaimniekošanu, 2) reizi sešos gados ziņot ES par īpaši aizsargājamo sugu populācijas stāvokli. Līdz šim trūkst datu par medību intensitāti. Barības bāzes pētījumus vēlams sasaistīt ar upuru populāciju pētījumiem. Monitorings jāveic arī īpaši ierīkotās vietās, kur dzīvnieki šķērso autoceļus, kā arī jāapkopo brūno lāču novērojumi (to piedāvā darīt Edgars Bojārs).

John Linnell jautā, vai ar patlaban pieejamiem datiem var pierādīt, ka pašreizējais lielo plēsēju apsaimniekošanas režīms ir labs. Par populācijas stāvokli galvenokārt spriež pēc datiem, ko iegūst no nomedītiem vilkiem (resp., *post mortem*), taču bez aktuāliem datiem medības var stipri negatīvi ietekmēt populāciju viena, divu gadu laikā. Datu trūkumu varētu novērst, piemēram, ar kustību sensoru iedarbināmu fotokameru izvietošana. Ierosina arī apsvērt iespēju aktuālos datus iegūt no dzīvnieku ekskrementiem (DNS paraugi).

Alistair Bath norāda, ka kvotu sistēma nestrādā, lai veiktu efektīvas un laicīgas izmaiņas. Medību intensitātes dati varētu palīdzēt šajā gadījumā.

Mārtiņš Līdums ierosina, ka medību intensitāte korelē ar sniegto dienu skaitu. Šo domu atbalsta arī Jānis Baumanis. Jānis Ozoliņš oponentē, ka medī arī bezsniega dienās. Ierosina par vēl vienu medību intensitātes rādītāju izmantot pārnadžu nomedīšanas limitus. Mārtiņš Līdums medību intensitātes vērtēšanai ierosina izmantot datus par aktīvo mednieku skaita izmaiņām pa gadiem un medību dienu skaitu. Jānis Baumanis piebilst, ka šādus datus no medniekiem varētu iegūt, ja to sniegšana būtu brīvprātīga (savukārt obligātā kārtā – nē).

Dati par lūšu barošanos pieejami tikai no ziemas sezonas, kad pētnieku rīcībā nonāk nomedīto dzīvnieku kuņģa saturs. Peep Männil ziņo, ka vasaras datus var iegūt no telemetrijas un vasarā lūši ēd to pašu, ko ziemā.

Peep Männil norāda arī nepieciešamību pēc kopīgiem salīdzināmiem datiem par Baltijas plēsēju populācijām, un vajadzību pēc lauka datiem, lai var salīdzināt ar valstīm, kur plēsējus nemedī.

[Pārtraukums no plkst. 15:40 līdz 15:50]

Apspriež medību nozīmi lielo plēsēju apsaimniekošanas plānā. Regulētas medības veicamas, lai mazinātu konfliktus un veicinātu koeksistenci. Apspriežot medību ētikas jautājumus, Alistair Bath secina, ka atsaukšanās uz medību ētikas principiem varētu patikt tiem, kas domā, ka medības ir neorganizētas un neētiskas, kā arī norāda, ka medniekiem labāk jākomunicē ar sabiedrību, jo ētikas jautājumos bioloģiskiem datiem nav nozīmes. John Linnell atgādina, ka lūšu gadījumā nepieciešama korekta apsaimniekošanas režīma formulēšana. Jānis Ozoliņš jautā, vai pašreizējā lielo plēsēju medību prakse medniekiem ir pieņemama. Jānis Baumanis un Mārtiņš Līdums atbild pozitīvi.

Apspriež medību intensitātes potenciālās samazināšanas iespējas gadījumā, ja populāciju stāvoklis pasliktinās. Ņemot vērā, ka apsaimniekošana nedrīkstētu radīt nelabvēlīgu populācijas stāvokli, Mārtiņš Līdums ierosina plānā iekļaut tikai tās aktivitātes, ko patlaban veicam vai esam gatavi uzsākt, kā arī neizdalīt atsevišķu punktu par gadu bez medībām (pēc būtības tas ir gads, kad noteiktais nomedījamo dzīvnieku limits ir 0).

Apspriež sabiedriskās aptaujas prioritāti. Alistair Bath atgādina, ka dabas aizsardzība ir 10% bioloģija un 90% sociopolitika. Nolemj to klasificēt kā II grupas prioritāti. John Linnell jautā, vai medības palielina toleranci pret lielajiem plēsējiem. Alistair Bath ierosina veikt sabiedrisku aptauju šī un citu ar medībām saistītu jautājumu noskaidrošanai.

Apspriež lielo plēsēju radīto zaudējumu kompensēšanas iespējamo ietekmi. Atgriežas pie apspriedē paustās domas, ka sabiedrības toleranci nav iespējams nopirkt. Runājot par

iespējamiem kompensācijas mehānismiem, Lars-George Hedlund min, ka Latvijā ir pieejama apdrošināšana un valdība sedz līdz pat 60% no apdrošināšanas izdevumiem (pats audzējot liellopus, ko esot apdrošinājis). Ieviešot kompensāciju mehānismu, katrs gadījums būtu īpaši jāizvērtē (piem., pirmajā reizē zaudējumus kompensē pilnā apmērā, bet atkārtotā pieprasījumā – mazākā apmērā, ja nav veikti preventīvi pasākumi).

Apspiežot tirdzniecības uzraudzību, secina, ka tā jāveic sadarbībā ar kaimiņvalstīm.

Apspiežot lielo plēsēju pētījumu rezultātu popularizēšanu un sabiedrības izglītošanu, Alistair Bath ierosina vispirms ar anketu palīdzību noskaidrot, kādu informāciju, kam un kādā veidā vajag. Izejot no tā, veidot izglītojošos materiālus. Pie mednieku izglītošanas minēta vajadzība informēt, ka lūši nav drauds stirnu izdzīvošanai. Tiek diskutēts, kādos apstākļos notiek lūšu populācijas pašregulācija – tas notiek, kad lūši sasniedz lielu blīvumu un ievērojami samazina stirnu skaitu.

Tiek apspriesta Rail Baltica ietekme uz lielo plēsēju populācijām. Valdis Pilāts (Dabas aizsardzības pārvalde) ziņo, ka ietekmes novērtējums ir veikts un tajā minēts, ka dzīvnieku pārejas ir nepieciešamas.

NOBEIGUMS

Apspriedes nobeigumā Jānis Ozoliņš ziņo, ka prezentācijas būs pieejamas LVMI „Silava” mājaslapā un aicina mēneša laikā iesūtīt priekšlikumus Eirāzijas lūšu, vilku un brūno lāču sugu aizsardzības plānu izstrādei.

Apspriedi beidz plkst. 17:00

Apspriedi vadīja

J. Ozoliņš

Protokolēja

J. Šuba

A. Žunna